

ПРАВОВА ОХОРОНА ОБ'ЄКТІВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ ПОЛЬЩІ У 20-30х РОКАХ ХХ ст.

Галина Довгань,
аспірантка Львівського національного університету
імені Івана Франка

Постановка проблеми. При дослідженні питання розвитку законодавства України про інтелектуальну власність необхідним є вивчення питань правової охорони об'єктів інтелектуальної власності на західноукраїнських землях у складі Польщі у 20-30х роках ХХ ст. Законодавство Республіки Польща у цій сфері розроблялося з урахуванням основних концепцій розвитку права інтелектуальної власності у Європі та положень міжнародних документів.

Стан дослідження проблеми. Питання правової охорони об'єктів інтелектуальної власності на західноукраїнських землях у складі Польщі, і зокрема об'єктів промислової власності, не висвітлені в українській юридичній літературі. Відповідне законодавство, яке діяло в цей час у західному регіоні України не було перекладене українською мовою. Тому на сьогодні ці питання залишаються недостатньо вивченими.

При висвітленні даного питання використано праці польських вчених початку ХХ ст. — Ф.Золля, В.Чемпінської, С.Чайковського, А.Понікло, Я.Гутовського. Джерельну базу становлять нормативно-правові акти Республіки Польща, що діяли на західноукраїнсь-

ких землях в зазначений період, практика Вищого Адміністративного Суду, матеріали Патентного Відомства Республіки Польща.

Метою дослідження є аналіз правової охорони об'єктів промислової власності на західноукраїнських землях у складі Польщі у 20-30х роках ХХ ст. на основі вивчення тогочасного польського законодавства, виявлення європейських впливів та специфіки правової охорони зазначених об'єктів на західноукраїнських землях.

Виклад основних положень. Поняття "промислової власності", згідно з п. 2 ст. 1 Паризької конвенції про охорону промислової власності, охоплює такі об'єкти: патенти на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та вказівки про місце походження або найменування місця походження, а також боротьба з недобросовісною конкуренцією. В даній статті ми будемо керуватися цим поняттям у більш вузькому значенні, що охоплює права на винаходи, товарні знаки та промислові зразки.

На думку видатного польського вченого, професора Ф.Золля, поняття "промислова власність" є збірним, охоплює декілька право-

вих інститутів, що належать до сфери кримінального, адміністративного та приватного права. Норми цих інститутів стосуються:

1. патентних прав;
2. прав на корисні моделі;
3. прав на промислові зразки;
4. прав на фірмові найменування;
5. прав на товарні знаки;
6. недобросовісної конкуренції.

Ф.Золль вважав цей термін невдалим, таким, що не відображає сутності позначуваного ним явища, оскільки промисловість не є предметом права і стосується матеріальних благ. Він пропонував поділити об'єкти інтелектуальної діяльності на 3 групи: 1. авторська власність; 2. патентне право, права на корисні моделі та промислові зразки; 3. підприємницька власність. Змістом останньої є можливість виключного використання зовнішніх атрибутів підприємства (товарних знаків, фірмового найменування) з метою отримання прибутку. Однак особа не наділяється суб'єктивними правами на ці об'єкти в традиційному розумінні, а лише повноваженнями, що надають їй можливість захищати та оскаржувати порушені права на підприємство. Дійсно цінними є не товарні знаки і не фірмове найменування, а те підприємство, на яке вони вказують. Дії, що порушують підприємницьку власність, слід розглядати як прояви недобросовісної конкуренції [1, с. 3—14].

Як відомо, після I світової війни з'явилося багато нових держав. Серед перших законів, прийнятих у таких державах як Естонія, Латвія, Болгарія, Греція, Чехословаччина, Балканських країнах, були закони про охорону об'єктів промислової

власності. Не винятком була і Польща: вже через місяць після проголошення незалежності (11.11.1918 р.) главою держави був виданий Декрет від 13.12.1918 р., яким передбачалося створення при Міністерстві Промисловості та Торгівлі Патентного Відомства. Основним завданням цього органу було надання патентів на винаходи та видача охоронних свідоцтв на промислові зразки, моделі та товарні знаки. Це свідчило про усвідомлення важливості винахідництва, захисту вільної конкуренції для відродження та подальшого розвитку економіки, адже, як зазначав Б.Зінгер: "нові відкриття та нові винаходи є основою промисловості, а промисловість — це життя нації" [2, с. 9]. На Польщу, як на нову державу, чинили економічний тиск більш промислово розвинені західні держави, що загрожувало її незалежності та подальшому існуванню. Одним із засобів протидії такому тиску, на думку Л.Лакомега, є винахідництво, а тому першочерговим завданням кожної держави, що дбає про своє майбутнє, повинно бути створення сприятливих умов для винахідництва [3, с. 5].

4.02.1919 р. були видані 3 декрети: про патенти на винаходи, про охорону промислових зразків та моделей і про охорону товарних знаків. Але того ж року міністр промисловості та торгівлі призупинив видачу патентів і свідоцтв, доручивши Патентному Відомству опрацювати новий патентний закон, проект якого було представлено у Сеймі у 1921 р. Аргументами були: невідповідність цих документів Паризькій конвенції про охорону промислової власності, до якої Польща приєдналася 10.11.1919 р.; відсут-

ність норм, які би передбачали кримінальну відповідальність за порушення прав власників патентів. На думку В.Чемпінської, подібні аргументи не виправдовували тої ситуації невизначеності, яку спричинило подібне рішення. Занепокоєння висловлювали і науковці, і промисловці.

У декретах 1919 р. було передбачено визнання патентів та свідоцтв, виданих до 11.11.1918 р. Внаслідок цього, до Патентного Відомства було подано 20 тисяч заявок, переважно закордонними промисловцями. Тому призупинення видачі патентів та свідоцтв, за які вже були сплачені відповідні збори, зумовило занепокоєння у Німеччині, Австрії, Франції, Швейцарії, США. Окрім цього, таке рішення могло свідчити про неочікувану зміну політики держави стосовно визнання права приватної власності [4, с. 78—80].

Закон Республіки Польща "Про охорону винаходів, зразків та товарних знаків" був прийнятий 5.02.1924 р. (далі — Закон 1924 р.). Над проектом працювали Ф.Золль та С.Врублевський. Засідання секції Кодифікаційної комісії з торговельного права, на яких обговорювався і даний законопроект, відбувалися і у Львові. Наприклад, у засіданні, що тривало з 15 по 24 лютого 1922 р. брали участь такі відомі львівські вчені, як: професор Долінський А., який очолював секцію, професор Аллерханд М., професор Лонгхампс де Бер'є Р., професор Стефко К., професор Тілл Е., відомий адвокат Траммер С. [5, с. 12]. Після появи закону відновило свою діяльність Патентне Відомство, яке 11.04.1924 р. здійснило першу реєстрацію товарного знака, а 24.04.1924 р. видало перший патент [6]. За період з

24.04.1924 р. по 29.11.1924 р. було видано 1117 патентів, з них 163 — отримали громадяни Польщі, в тому числі 36 патентів — заявники, що мешкали на західноукраїнських землях. Серед львівських винахідників згадаємо Ігнатія Мошціцького (з 1926 р. по 1939 р. — президент Республіки Польща), Мар'яна Бендла, Леона Саковича, Вітольда Хилевського, Людвіга Ебермана [7]. За період з 1919 р. по 1939 р. було подано 60 тисяч заявок на винаходи, але лише на половину з них було видано патенти. Винахідників з Польщі було 21%, в той час як з Німеччини 33%, решта — з інших держав [8, с. 254]. Така різниця була найбільш помітною у співставленні кількості населення та кількості заявлених винаходів: у 1927 р. у Польщі мешкало 30 мільйонів, заявлено 828 винаходів (для порівняння, у Данії мешкало 9 мільйонів, заявлено 1731 винахід, у Австрії — 7 мільйонів, заявлено 4054 винаходи). Така ситуація пояснювалася недостатнім розвитком промисловості, відсутністю належного зацікавлення винахідництвом. Цікавим є порівняльне дослідження Міжнародного бюро з охорони промислової власності: серед 30 держав Польща займала 17 місце за кількістю виданих у 1927 р. патентів (2964), на 1 місці були США — 87545 патентів [4, с. 100—104].

Як відомо, кількість патентів у тій чи іншій сфері діяльності людини у різних державах є різною. У Польщі — це галузь хімії, у зв'язку з розвинутою на той час нафтовою промисловістю, електротехніки та машинобудування. Наприклад, патент № 69 клас 12к2, виданий ТзОВ "Метан" (Львів) на метод та пристрій для згущення та конденсації

амоніаку з амоніакальних парів, що містять водні пари (заява подана 23.10.1919 р., патент видано 7.05.1924 р.); патент № 62 клас 12i2, отриманий Ігнатієм Мошціцьким (Львів) на метод отримання хлору з хлористого водню (заява подана 23.10.1919 р., патент видано 7.05.1924 р.); патент №781 клас 12r1, виданий Антонію Іванському (Старий Самбір) на спосіб та апарат для осушування та одночасної дистиляції (заява подана 2.03.1923 р., патент видано 10.10.1924 р.); патент № 389 клас 46a6, виданий Людвігу Еберману (Львів) на спосіб перероблення дизельних моторів на газові (заява подана 30.03.1920 р., патент видано 19.07.1924 р.) [7].

Закон 1924 р. містить 162 статті і складається з 4 частин: 1. про патенти на винаходи; 2. про промислові зразки та корисні моделі; 3. про товарні знаки; 4. про органи Патентного Відомства та патентних повірених. Закон не містить формально-логічного визначення поняття винаходу. Згідно з теорією та практикою того часу, винаходом визнавалося нове технічне вирішення завдання, яке можна застосувати у промисловості та торгівлі [8]. Але, що вважалося технічним вирішенням завдання визначити, на нашу думку, було нелегко, оскільки у Законі 1924 р. не було переліку об'єктів винаходу. Зазначалося лише те, що не підлягало опатентуванню: наукові теорії; винаходи, що суперечили чинному законодавству та добрим звичаям; продукти; ліки та вироби, отримані хімічним способом, але при цьому не виключалася можливість опатентування способів виробництва цих об'єктів (ст. 5 Закону 1924 р.). У законі не названі критерії патентоздатності, але їх

можна визначити, проаналізувавши окремі норми: новизна, промислова придатність. На сьогодні у патентних законах усіх країн та міжнародних угодах щодо охорони промислової власності передбачено такий критерій як винахідницький рівень (винахідницький крок, неочевидність), за допомогою якого винахід виділяється з-поміж звичайних інженерних розробок чи інших об'єктів. Натомість, у Законі 1924 р. такої умови немає. Автори коментаря до Розпорядження Президента Польщі від 22.03.1928 р. про охорону винаходів, зразків та товарних знаків А.Понікло та Я.Гутовський зазначають, що не можна вимагати високого рівня творчості від заявника винаходу [1, с. 40]. З цим важко погодитися, адже очевидним є те, що винахід повинен стимулювати науковий та технічний прогрес, а тому повинен робити свій вклад до вже відомого рівня техніки.

Професор Ф.Золль зазначає, що матеріальною основою нематеріальних благ є монопольний характер прав на них, і саме володіння певними повноваженнями щодо винаходу, які він називає монополією, створює для патентоволодільця умови, коли треті особи зобов'язані утримуватися від дій, які би порушували його права [1, с. 27—28].

Передбачалося право попереднього користувача (ст. 9). Працівник, що створив винахід під час роботи на підприємстві мав право на отримання патенту, якщо у трудовому договорі не було передбачене інше. Роботодавець міг використовувати винахід на підставі ліцензії (ст. 15). Розрізняли добровільні (надані за згодою власника патенту) та примусові (видані на підставі рішення Патентного Відомства) ліцензії.

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Право на патент передавалося в порядку спадкування, за цивільно-правовими договорами, вимагалось вносити ці відомості до реєстру у Патентному Відомстві (ст. 18).

Існувала явочна (реєстраційна) система експертизи. Варто зазначити, що в першому варіанті законопроекту, представленого у Сеймі у 1921 р., була передбачена перевірна система на зразок існуючої у Німеччині, однак Сейм це не підтримав. Ф.Золль, наголошуючи на недоцільності запровадження німецької моделі у зв'язку з відсутністю великого штату у Патентному Відомстві, запропонував прийняти французьку модель, але з певними змінами. В результаті була введена явочна система: Патентне Відомство не досліджувало новизни винаходу, але у випадку очевидної її відсутності відмовляло у видачі патента (ст. 33).

На нашу думку, у Законі 1924 р. передбачено достатньо дієвий механізм захисту прав патентоволодільца (ст. 23—26). Порушник повинен був припинити протиправні дії, виплатити неправомірно отриманий дохід за останні три роки, відшкодувати будь-яку шкоду, в тому числі і моральну. Якщо протиправні дії були вчинені умисно, призначалося покарання у вигляді штрафу у розмірі до 50000 злотих або арешту на строк до 6 місяців. Незаконно виготовлені предмети та обладнання або передавали патентоволодільцеві, або знищували.

З метою охорони промислової та торговельної свободи, будь-яка особа була вправі подати до Патентного Відомства скаргу про анулювання патенту або визнання його недійсним. Генеральна Прокуратура в публічних інтересах з ініціативи відповідного міністерства могла долучи-

тися до поданої скарги або звернутися від свого імені (ст. 28).

Закон 1924 р. не містить визначення товарного знака та критеріїв, за якими позначення можна визнати таким, але їх досить легко можна виділити зі змісту норм. Це розрізняльна здатність, відносна новизна. Наведено приблизний перелік видів товарних знаків. Правова охорона розпочиналася з моменту реєстрації знака. Надавалася правова охорона колективним товарним знакам, що відповідало вимогам Паризької конвенції (ст. 7). Товарні знаки реєстрували строком на 10 років з можливістю продовження. Варто зазначити, що правове регулювання використання товарних знаків та промислових зразків було аналогічним до передбаченого для винаходів. Для висвітлення процедури розгляду справ, пов'язаних із товарними знаками, наведемо такий приклад. 24.04.1928 р. ТзОВ "Karmel" (Варшава) подало до Відділу спірних справ скаргу про анулювання реєстрації товарного знака фірми "Henryk Bloch" (Дрогобич) для позначення вина. На думку скаржника, цей знак є подібним до позначення, здавна відомого на польських землях як товарний знак фірми "Rischon", яка експортує палестинські вина. Така подібність може вести споживачів в оману щодо походження товару. При розгляді скарги Відділ досліджував питання: — чи був оспорюваний знак відомий на польських землях як товарний знак палестинського підприємства "Rischon" для позначення вина сорту Кармел; — чи використання цього знака фірмою "Henryk Bloch" буде причиною введення споживачів в оману. Отримавши ствердні відповіді фахівців, Відділ спірних справ

задовольнив скаргу, посилаючись на ст. 110 п.3 Закону від 5.02.1924 р. Фірма "Henryk Bloch" подала апеляцію на це рішення до Апеляційного Відділу Патентного Відомства, який звернувся до Торговельно-промислових палат у Варшаві, Лодзі, Кракові, Львові, Вільні, Любліні та Соснівці із запитанням — чи був оспорюваний знак відомим у першій половині 1927 р. як знак однієї з палестинських фірм, якщо так, то якої саме. У більшості відповідей підтверджувалася можливість введення споживачів в оману у зв'язку з подібністю знака до позначення вин фірми "Karmel". Отже, 31.03.1930 р. Апеляційний Відділ своїм рішенням відхилив апеляцію. Фірма "Henryk Bloch" звернулася зі скаргою до Вищого Адміністративного Суду. Суд дослідив, що ТзОВ "Karmel" було зареєстровано 25.04.1925 р., тоді як заявка про реєстрацію оспорюваного знака була подана фірмою "Henryk Bloch" 3.03.1925 р., зареєстрували знак 12.02.1927 р. Тому, висновки Торговельно-промислових палат не можуть братися до уваги, а анулювання реєстрації знака у зв'язку з пізніше закінченою реєстрацією є необґрунтованим. Вищий Адміністративний Суд наголосив, що не може бути оспорена дійсність реєстрації товарного знака з тієї лише причини, що в період між поданням заявки та реєстрацією інше підприємство розпочало фактичне використання аналогічного знака. Окрім цього, адвокат фірми "Henryk Bloch" довів неподібність знаків, оскільки їх істотні елементи відрізнялися. У рішенні Вищого Адміністративного Суду зазначалося, що асоціація у споживачів товару з певною країною, але не з конкретним

виробником, не є достатньою підставою для анулювання реєстрації подібного знака згідно зі ст. 110 п. 3 Закону (ст. 177 абз.1с Розпорядження) [9, с. 170—173].

Варто наголосити, що згідно із Законом 1924 р. товарний знак був тісно пов'язаний із підприємством, для позначення виробів якого він був зареєстрований. А тому, відповідно до практики Патентного Відомства — рішення Відділу спірних справ №370/30 від 19.11.1930 р., існування підприємства на момент реєстрації знака було необхідною умовою. У реєстрації відмовляли, якщо заявник не був власником вказаного у заяві підприємства [1, с. 180—181]. У зв'язку з цим у літературі обговорювалося питання, чи може бути зареєстровано товарний знак для підприємства, що створене всупереч закону (наприклад, адвокат або нотаріус заснували підприємство, хоча їм це не дозволялося). Звичайно, відповідь буде негативною. Але, ні у Законі 1924 р., ні у інших нормативно-правових актах та й на практиці не вимагалось попередньої перевірки правомірності створення підприємства [10, с. 425—436].

У зв'язку з переглядом Паризької конвенції на конференції у Гаазі у 1925 р., необхідно було внести відповідні зміни до Закону 1924 р. 26.04.1928 р. було видано Розпорядження Президента Республіки Польща з такою ж назвою, що й попередній закон (далі — Розпорядження). Розпорядження містило 245 статей, тобто набагато більше в порівнянні з Законом 1924 р. (162 статті). Було це зумовлено тим, що в Законі 1924 р. в розділах про товарні знаки та про промислові зразки були посилання на розділ про

винаходи, натомість у Розпорядженні всі приписи з розділу про винаходи повторювалися у інших розділах. Зміст суттєво не змінився, внесені зміни стосувалися переважно використання винаходів. По-перше, патентоволоділець повинен був розпочати використовувати винахід протягом 3 років з моменту отримання патенту в обсязі, здатному задовольнити існуючий у державі попит. Інакше, він був зобов'язаний зі спливом 3 років оголосити тричі у "Відомостях Патентного Відомства" про надання ліцензії. У випадку, якщо між особою, яка зголосилася та патентоволодільцем не досягнуто згоди, рішення приймав Відділ спірних справ Патентного Відомства. Патентне Відомство могло прийняти рішення про видачу примусової ліцензії. По-друге, змінилася структура Патентного Відомства. Крім існуючих президії, відділів заяв, спірних справ та апеляцій запровадили ще відділ контролю за використанням винаходів (ст. 54 Розпорядження). Подібного підрозділу не було у інших країнах. Працівники відділу могли проводити перевірки безпосередньо на підприємствах, досліджувати документацію, допитувати свідків. У випадку виявлення доказів невикористання винаходу, зібрані матеріали передавали до Генеральної Прокуратури, яка вносила до Відділу спірних справ скаргу про анулювання патенту [11, с. 59—68].

Привертають увагу вимоги до патентних повірених. Спочатку, згідно з декретом від 13.12 1918 р., ними могли бути лише особи з технічною освітою, тим самим адвокати були усунені від участі у таких справах. Пізніше представниками винахідників могли бути й деякі адвокати,

zareestrowani u Patentnomu Vidomstvi. Це суперечило законодавству про адвокатуру, а тому у Законі 1924 р. передбачили норму, згідно з якою представляти інтереси винахідників у Патентному Відомстві мали право тільки адвокати та патентні повірені [12, с. 1—3]. Слід зазначити, що у 1935 р. реєстр патентних повірених налічував 19 осіб, серед яких був і представник західноукраїнських земель — львівський інженер, професор В.Сухов'як, в подальшому голова Патентного Відомства [1, с. 282—283].

У Розпорядженні 1928 р. посилено охорона прав на об'єкти промислової власності. Порівняймо: згідно зі ст. 24 Закону 1924 р. за порушення прав на винахід було передбачено штраф у розмірі до 50000 злотих або арешт строком до 6 місяців, відповідно до ст. 27 Розпорядження 1928 р., розмір штрафу становив 75000 злотих або арешт строком до 6 місяців, або обидва покарання одночасно. Однак, судова практика не йшла тим шляхом, що законодавство; судді рідко призначали арешт, а штраф стягували у невеликих розмірах. Щодо злочинів проти власників товарних знаків, судді часто застосовували Закон про амністію 1932 р., хоча це не було виправдано [13, с. 9].

Компетентні кола висловлювали певні застереження щодо прийнятого у 1928 р. розпорядження. Наголошувалося, що головним завданням повинен бути захист інтересів винахідників, замість цього, внаслідок існуючої системи експертизи, отримання патенту не було гарантією того, що винахід був новим, патент легко міг бути визнаний недійсним, а закон часто обходили [4, с. 84—84].

Висновки.

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки:

1. На державному рівні було визнано важливість винахідництва для національної та економічної безпеки. Про це свідчить прийняття 13.12.1918 р., вже через місяць після проголошення незалежності Польщі, декрету про Патентне Відомство. Як писав Л.Лакомий: "без винахідництва не буде покращення у господарстві! Без винахідництва не буде культури, добробуту! Без винахідництва незахищена наша незалежність! Без винахідництва ми втратимо все — і незалежність економічну, і політичну!" [3, с. 23—24];
2. Законодавство у сфері промислової власності у Польщі в окреслений період змінювалося часто: 1919 р., 1924 р., 1928 р. Це було зумовлено й непрости-ми умовами становлення державності, й необхідністю врахування змін, які в цей період вносилися до Паризької конвенції;
3. Існувала патентна форма охорони винаходів та промислових зразків. У порівнянні з попередніми роками змінився підхід до розуміння сутності патенту. Прагнення винахідника запатентувати винахід розглядали як його абсолютне суб'єктивне право. З огляду на це, в основу патентного законодавства були покладені наступні принципи: визнання за патентоволодільцем виключного права на використання запатентованого об'єкта; дотримання розумного балансу між інтересами патентоволодільця та інтересами суспільства; охорона лише тих об'єктів, які в офіційному порядку визнанні об'єктами промислової власності; охорона не тільки патентоволодільців, але й винахідників;
4. Права на об'єкти промислової власності були виключними, абсолютними, строковими, їх дія обмежувалася територією держави;
5. Закріплена у законодавстві явочна система експертизи, хоча і мала низку важливих на той час переваг (швидкість видачі патенту, невеликий штат працівників), але не гарантувала отримання "сильного" патенту, який би було складно оспорити. У науковій літературі висловлювалися різні погляди щодо цього: одні науковці (В.Чемпінська) наголошували на необхідності запровадження німецької моделі експертизи, що передбачала дослідження новизни винаходу, інші (Ф.Золль) заперечували доцільність такої зміни з огляду на відсутність у Патентного Відомства таких можливостей;
6. У 1928 р. були введені норми, які, на нашу думку, були недоцільними. Наприклад, згідно зі ст. 17, якщо працівник, який продав свій винахід підприємству, на якому він працює, через деякий час виявить, що отримана винагорода була недостатньою, він міг вимагати доплати. Запроваджена система контролю за використанням винаходів (ст. 54) та необхідність розпочати використання винаходів протягом 3 років з моменту отримання патенту не були схвально сприйняті науковцями;

7. У законодавстві були передбачені суворі санкції за порушення прав на об'єкти промислової власності. Існувала тенденція до посилення правової охорони: збільшення верхньої межі штрафу від 50000 злотих до 75000 злотих;
8. Слід звернути увагу на те, що згідно зі ст. 107 Закону 1924 р. правова охорона товарних знаків розпочиналася з моменту його реєстрації. На нашу думку, подібну норму доцільно передбачити у сучасному законодавстві України. Адже, відповідно до ст. 16 Закону України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" 1993 р., права на товарний знак діють від дати подання заявки, що видається неправильним;
9. Винаходи патентували й мешканці західноукраїнських земель. За період з 24.04.1924р. по 29.11.1924 р. громадяни Польщі отримали 163 патенти, з них 36 — мешканці Львова, Борислава, Дрогобича. ♦

Список використаних джерел:

1. *Polskie prawo patentowe. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928r. o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych. Komentarz z przedmowa i wstępem prof. D-ra Fryderyka Zolla.-Opracowali: Dr. Adam Ponikło, Jan Gutowski.-Warszawa: Skład Główny Gebethner i Wolff, 1935. — 395 s.*
2. *Patent laws of the world by Berthold Singer, LL.D.-Chicago, 1924. — 303 s.*
3. *Lakomy L. Znaczenie wynalazczosci dla kultury, dobrobutu i obrony Panstwa.-Katowice: Drukarnia "Nakladowa", 1932. — 30 s.*
4. *Czempinska W. Rozwoj pojec o ochronie praw wynalazcy.-Warszawa: Nakladem Wyzszej Szkoły Handlowej w Warszawie, 1931. — 117 s.*
5. *Mieroszewicz E. Ustawa o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych. — Warszawa: Drukarnia p.f. "Lazarski i Straszewicz", 1924. — 131 s.*
6. *www.uprp.pl*
7. *Wiadomosci Urzedu Patentowego. — 1924. — R.1, zes. 1—8.*
8. *Plaza S. Historia prawa w Polsce na tle porownawczym: W 3 cz. — Krakow: Ksiegarnia Akademicka, 2001. — Cz. 3. — Okres miedzywojenny. — 762 s.*
9. *Jurysprudencja Najwyzszego Trybunalu Administracyjnego. Rejestracja znakow towarowych // Gazeta Sadowa Warszawska. — 1935. — Nr. 11. — S. 170—173.*
10. *Rozmarin S. Znaki towarowe przedsiebiorstw naruszajacych prawo publiczne // Glos Prawa. — 1938. — Nr. 6—8. — S. 425—436.*
11. *Czajkowski S. Ochrona wlasnoscii przemyslowej i handlowej // Polityka gospodarcza — zagadnienia administracji. — 1928. — № 1. — S. 59—69.*
12. *Trammer J. Adwokaci wobec Urzedu Patentowego // Glos Prawa. — 1924.— № 3.— S. 1—3.*
13. *Thon A. Z zagadnien ochrony prawa z rejestracji znaku towarowego. — Warszawa: Skład Główny: Dom Książki Polskiej, 1934. — 21 s.*